

TÜSİAD

**Teşvik Belgesi Alan
Yatırımların
Gerçekleşmeleri
ve Sorunları**

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

**TEŞVİK BELGESİ ALAN YATIRIMLARIN
GERÇEKLEŞMELERİ VE SORUNLARI**

**İSTANBUL
MART 1976**

(Yayın No: TUSİAD-T/76.3.36)

Cumhuriyet cad. Dörtler Apt. No. 18/2 Elmadağ - İstanbul, Tel. : 46 24 12

Bu çalışma üç kuruluşun işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir.

- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
- Akbank
- Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

bu çalışmanın değişik bölümlerinde görev almışlardır.

Çalışmanın ağırlığını teşkil eden bilgi toplama bölümünde Akbank'ın yurt düzeyindeki teşkilatından yararlanma konusunda gerekli ilgiyi gösteren ve yardımlarının esirgemeyen İdare Meclisi Reisi Sayın Bülent Yazıcı, bu çalışma yayınlanmadan ebediyete intikal etmiştir.

Sayın Bülent Yazıcı, TOSİAD çalışmalarına Derneğin kuruluşundan beri yakın ilgi göstermiş, katkılarda bulunmuştur. Bu nedenle, bu küçük çalışmayı Sayın Bülent Yazıcı'nın anısına adamayı bir görev biliyoruz.

Aşağıda Sayın Bülent Yazıcı'nın TOSİAD'ın yayın programlarının başlangıcında TOSİAD'da görev alanların gayretlerini arttıran ilgi belgelerinden birini anısını tekrarlamak için veriyoruz.

BÜLENT YAZICI

21 Mayıs 1971

10

Sayın Feyyaz Berker
Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Başkanı
İstanbul
Muhterem Feyyaz Beyefendi,

Derneğinizin neşredip bana göndermek tûfîhinde bulunduğunuz 1971 yılının ilk dönü ayında "Türk Ekonomisti" adlı etûdî aldım ve ilgi ile tamamen okudum.

Etûdün şimdiye kadar Türkiye'de yapılan çalışmalardan çok üstün olduğunu büyük bir memnuniyet ile müshade ettim. Etûlle toplanan istatistikî bilgiler ve bunlar hakkında ileri sürülen beyrak mütalâalar eserîni kıymetini çok artırmıştır.

Bu münasehette başla siz olmak üzere bu eserîni hazırlanmasında hizmetleri geçmiş olan idareci ve uzmanlara tebriklerimi arz etmeği bir vazife telakkî ettim.

Saygılarımla,
Bülent Yazıcı

1 Nisan 1976

Tesvik Belgesi Alan Yatırımların

Gerçekleşmeleri ve Sorunları

ÖZET

- Tesvik uygulamasının temel amacı Türk sanayiinde yapısal değişikliği sağlamaktır. Başka bir deyişle, yatırımların tüketim malları sanayiinden yatırım malları sanayiine doğru yönelmesini teşvik etmektir. Uygulamada, özel kesimin, tüketim mallarından yatırım malları sanayiine doğru kamu kuruluşlarının koydukları hedefin çok ilerisinde bir hızla yöneldikleri görülmektedir.

1975 Yılı sabit fiyatlarıyla 1968-1975 döneminde imalat sanayiinde teşvik belgesi verilen projelerin dağılımı ile, aynı dönemde özel kesimce gerçekleştirilen yatırımların dağılımı yukarıdaki olumlu gelişmeyi açık olarak ortaya koymaktadır:

	Tesvik Belgesi Alan Yatırımların Dağılımı	Gerçekleşen Yatırımların Dağılımı
İmalat Sanayii	100.0	100.0
- Tüketim Malları	35.9	31.9
- Ara malları	49.1	44.4
- Yatırım malları	15.0	23.7

- Yukarıdaki bulgular, "herşeyi teşvik etmenin" bir yarar sağlamayacağını, ekonomide yapısal değişikliğe yardımcı olamadığını, özel kesimin kendi içinde daha bilinçli bir yatırım uygulaması yürüttüğünü ortaya koymaktadır.

- Tesvik belgesi alarak uygulamaya geçilmiş projeler üzerinde yapılan bir çalışma şunu ortaya koymaktadır ki 50 milyon liranın altındaki projeler (ki bunlar toplam yatırım harcamalarının yaklaşık % 15'ini temsil etmektedir) gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmekte olan yatırımların % 60'ını temsil etmektedir. Toplam yatırım harcamalarının % 60'ı ise sayı bakımından gerçekleştirilmekte olan projelerin % 15'ini teşkil eden 150 milyon liranın üzerindeki projelere sarfolunmaktadır.

Bu, teşvik uygulamasının ekonomik büyüklüğü sağlamada pek etken olamadığını ortaya koyan bir göstergedir.

- Çalışma kapsamındaki projelerde toplam yatırım bedelinin yapısı şöyle bulunmuştur:

Toplam Yatırım	100.0
- Sabit Sermaye Yatırımı	85.41
- İşletme Sermayesi	14.59
Döviz Gereği	(44.48)

- Çalışma kapsamındaki yatırımlarda işletmelerin % 17.8'inin teknolojiyi yurt dışından ithal ettikleri % 28.7'sinde müteşebbis grubunun üretim teknolojisini kendilerinin bildikleri, % 53.5'inin ise yurt içinde temin ettikleri anlaşılmaktadır.

- Çalışma kapsamındaki yatırımlarda hammaddenin temin şekli ise şöyledir:

Mahalli	% 55.8
Yurtiçi	% 29.4
İthal	% 14.8

- Çalışma kapsamındaki projelerin özellikle dış kredi temininde vade ve faiz bakımından çok farklı koşullarla karşı karşıya oldukları anlaşılmıştır.

- İşçi başı yatırım da sektörlerle göre büyük farklılıklar göstermektedir. Fakat teknoloji yoğun yatırımların çoğunluğu teşkil ettiği bir gerçektir. İşçi başı yatırım demir çelik sanayiinde 1 milyon 100 bin lira, kimya sektöründe 1 milyon 209 bin liradır. Geleneksel işçi yoğun sektörlerle örneğin gıda sanayi ile deri ve kösele sanayiine, ileri teknolojinin girmesinden sonra bu sektörlerde de bir işçiye doğrudan istihdam yaratabilmek için önemli yatırım harcamaları gerektiği anlaşılmaktadır. Bu miktarlar gıda sanayiinde 327 bin liraya, deri ve kösele sanayiinde 142 bin liraya ulaşmıştır.

- Belli sektörlerde sermaye hasıla oranları da ilginç değişiklikler göstermektedir. Projelerin özelliklerine göre aynı sektör içinde bile bu oranlar değişmektedir. Örneğin pamuk ipliği üreten projelerde sermaye/hasıla oranı ortalama 1.4'dür. Fakat bir projede 1.8, bir diğerinde 1.0'dır.

- Projelerin gerçekleştirilmesinde müteşebbislerin karşılaştıkları çeşitli sorunlar sırasında ağırlık finansman sorunlarındadır.

- Projelerin genellikle 1 ilâ 2 yıl arasında bir gecikme ile gerçekleştirilebildiği anlaşılmaktadır.

İ Ç İ N D E K İ L E R

BÖLÜM I

ÇALIŞMA HAKKINDA AÇIKLAMA

Amaç	1
Uygulama	3

BÖLÜM II

ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ PROJELERİN ÖZELLİKLERİ

Yatırım Büyüklükleri	7
Gerçekleşme	7

BÖLÜM III

DEĞERLENDİRİLEN YATIRIMLARIN ÖZELLİKLERİ

Proje Maliyetleri	11
Yatırımların Dağılımı	12
Yıllara Göre Yatırım Harcamaları	12
Yatırımlarda Ortak Sayıları	14
Öz Kaynak	15
Döviz Gereği	15
İstihdam Etkisi	16
Teknoloji	18
Hammadde	18
Finansman Durumu	19
Dış Kredi Koşulları	19
Sermaye/Hasıla Oranı ve İşçi Başı Hasıla için Bazı Göstergeler	21
Projelerin Gerçekleşmelerinde Gecikmeler	23
Projelerin Gerçekleştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar	23

EK BÖLÜM

TEŞVİK UYGULAMASI NE KADAR BİLİNÇLİ?	25
--------------------------------------	----

BÖLÜM I ÇALIŞMA HAKKINDA AÇIKLAMA

Amaç

1. Bu çalışma teşvik belgesi almış yatırımların gerçekleşme durumlarını ve sorunlarını araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmanın içinde özel kesimin gerçekleştirdiği yatırımların özellikleri ve yatırım harcamaları konusunda da geniş bilgi derleme olanağı ortaya çıkmıştır.
2. Ancak aşağıdaki önemli noktaların gözönünde bulundurulmasında yarar vardır:
 - Bu çalışma belli bir döneme kadar teşvik belgesi almış tüm projelerin uygulama sonuçlarını yansıtmamaktadır. Çalışmada bilgi formlarının derlenmesinde belli projelerin kapsam dışı kalması muhtemeldir.
 - Bilgi formlarının tümü tam olarak doldurulamadığından bazı bilgileri genellemek imkânsızdır.
3. Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde bu çalışmanın ağırlığı şu noktalara toplanmıştır:
 - Teşvik belgesi alan projeleri uygulama safhasında genel eğilim nedir?
 - Bu genel eğilimlere göre özel kesim hangi yatırım alanlarına yönelmekte ne büyüklükte yatırımları, nasıl gerçekleştirmektedir?
 - Başlayan projelerin ülke ekonomisine ne gibi etkileri olacaktır?
 - Belli konularda yatırım yapanların karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
 - Gerçekleştirilen projeler Türkiye'de özel kesim yatırımlarının ortak yanları konusunda ne gibi gerçekleri ortaya koymaktadır?
4. TÜSİAD'ın çalışması bu konudaki ilk ve tek çalışma değildir. Farklı yaklaşımlarla ve farklı metotlarla başka kuruluşlar da çalışmalar yapmışlardır:
 - Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü İzleme Şubesinin verilen teşvik belgeleri üzerine araştırmaları vardır.
 - DPT uzmanlarından Metin Tercanlı'nın Mayıs 1974 ve Şubat 1975 tarihlerine sonuçları yayınlanan bir anket çalışması vardır.
5. TÜSİAD çalışmasının özelliği bilgilerin yatırım mahallinde yatırımı yapanlar dışındaki kimselerce derlenmesidir.

6. TUSİAD çalışması ile DPT çalışması sonuçları ve ağırlıkları hakkında aşağıda bir karşılaştırma verilmektedir:

DPT ÇALIŞMASI

Araştırma safhasında mevcut proje 1320 proje 74.0 milyar TL. toplam proje bedeli

Araştırma için ulaşılabilen projeler:

- İşletmeye geçmiş	344 proje	11.4 milyar TL.
- Uygulama Safhasında	624 proje	44.7 milyar TL.
- Toplam	968 proje	56.2 milyar TL.

Harcama bulguları:

1968/1972	harcaması	10.8 milyar TL.
1973	harcaması	8.9 milyar TL.
1974/9	harcaması	8.5 milyar TL.

Toplam 49.5 milyar TL. değerindeki proje için 1968/1975/9 harcaması

28,3 milyar TL. (Gerçekleşme % 57)

TUSİAD ÇALIŞMASI

1975/10 itibariyle verilen toplam teşvik belgeleri 2.108 proje 188.0 milyar TL. toplam proje bedeli

TUSİAD araştırmasının kapsadığı teşvik belgeleri 1.034 proje 92.6 milyar TL.

Uygulama safhasına geçmişler arasında ulaşılabilen 690 proje

Değerlendirmeye giren 467 proje 23.0 milyar TL. (Revize proje toplamı 26,1 milyar TL.)

Harcama bulguları:

1968/1972	harcaması	0.568 milyar TL.
1973	harcaması	2.0 milyar TL.
1974	harcaması	9.6 milyar TL.

Toplam 26.1 milyar TL. değerindeki proje için 1968/1975 harcaması

13.1 milyar TL. (Gerçekleşme % 50.2)

7. Yukarıdaki açıklamalarda görüleceği gibi yapılan değerlemelerin tüm teşvik belgelerinin toplam gerçekleşme durumlarını yansıtmaları iddia edilemez. Fakat araştırma kapsamının genişliği nedeniyle bulguların nishi değerlemesini tüm özel sektör yatırımları için genellemek mümkündür.

8. Çalışmada ulaşılan projelerin ağırlığını gösterecek bir başka nokta da şudur:

1976 Yılı Programına göre 1974 yılında Özel sektörün imalat sanayiinde gerçekleştirdiği sabit sermaye yatırımları toplamı

14.4 milyar TL'dir.

TÜSİAD çalışmasında değerlemeye giren 467 projede 1974 yılı harcaması

9.6 milyar TL'dir.

9. Hernekadar 467 projenin tümü imalat sanayii sektöründe değilse de yatırım harcaması açısından TÜSİAD çalışmasının kapsamının ekonomideki genel eğilimi yansıtabilecek ölçüde olduğu görülmektedir.

Uygulama

10. Çalışmanın uygulanma şekli özet olarak şöyledir:

- Çalışmanın kapsamına giren (1974 yılına kadar müteşebbislere verilen) 1034 teşvik belgesi, elde edilebilen tüm ayrıcalıklı bilgiler ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası bilgisayarına geçirilmiştir.
- Örneği bu yayının sonunda verilen bilgi formlarına her teşvik belgesiyle ilgili bilgi geçirilmiştir.
- Soru formları iller ve ilçeler itibariyle gruplandırılmış ve Akbank Genel Müdürlüğü tarafından şubelerine gönderilmiştir. Akbank şubelerinin istihbaratla görevli elemanları her bilgi formunda mevcut soruyu kendi olanakları ile araştırıp doldurmuşlardır.
- Yatırımların yığılma gösterdiği Ankara, İstanbul ve Kocaeli illerinde ise bilgi formları doğrudan görevli elemanların müteşebbislerle teması sonucu doldurulmuştur.
- Derlenen bilgi formlarındaki bilgiler tekrar Sınai Kalkınma Bankasının bilgisayarına geçirilmiş ve değerlemeler bilgisayarla yapılmıştır.

11. 1968-1974 yılları arasında teşvik belgesi almış 1034 projenin teşvik belgelerinde belirtilen yatırım toplamı 92.6 milyar liradır.

12. 1034 teşvik belgesiyle ilgili bilgi formundan 690'ına cevap alınabilmektedir. Cevap alınamayan 344 teşvik belgesi ile ilgili projenin bir kısmı için hiç teşebbüse geçilmemiş, bir kısmından vaz geçilmiştir. Çalışmadaki yanılma unsurunu da dikkate almakta yarar vardır. Bir kısım başlamış veya tamamlanmış projenin yanılğı sonucu cevaplar kapsamı dışında kalması muhtemeldir. 690 proje için gelen bilgi formlarından 467'si değerlendirmede kullanılabilmektedir.

BÖLÜM II

ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ PROJELERİN ÖZELLİKLERİ

13. Çalışma kapsamındaki 1034 kuruluşun sektörel dağılımı temel sektörler itibariyle şöyledir:

	Sayı	%	Toplam Yatırım (Milyar TL.)	%
Tarım	10	1.0	249.5	0.2
Madencilik	29	2.8	3.019.9	3.3
İmalat Sanayii	838	81.0	81.750.6	88.2
Tüketim Malları	359	34.7	34.385.7	37.1
Ara Malları	294	28.4	34.612.1	37.3
Yatırım Malları	185	17.9	12.752.8	13.8
Hizmetler	157	15.2	7.634.0	8.3
Toplam	1034	100.0	92.654.0	100.0

14. Teşvik belgesi alan yatırım projelerinin % 30.4'ü dokuma-giyim sektöründe, % 12.9'u kimya, % 6.6'sı gıda ve % 6.0'ı çimento sektöründe bulunmaktadır. Bu dağılım 1968-1975 döneminde verilen teşvik belgelerinin sektörel dağılımlarına uygundur. Bu nedenle cevapların örnekleme gücünden söz edilebilir.

15. Bölgesel dağılım kapsamına giren teşvik belgelerinin % 20.3'ü İstanbul'a, % 10.3'ü Adana'ya, % 7.2'si İzmir'e verilmiştir. Bölgeler olarak dağılım ise şöyledir.

1968-1973 Teşvik Belgesi Almış Yatırımların Bölgelere Göre Dağılımı

	1968		1969		1970		1971		1972		1973	
	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar	Sayı	Tutar
Marmara	43	1.104	58	2.026	32	1.163	29	1.126	136	10.106	244	18.214
Karadeniz	1	11	5	1.148	9	615	5	70	24	879	36	2.405
Doğu Anadolu	2	12	4	35	1	10	2	49	9	1.361	14	573
Güney D. Anadolu	1	12	2	13	1	190	2	116	12	1.030	16	821
Akdeniz	4	82	13	428	11	716	15	1.004	40	6.755	62	8.629
İç Anadolu	6	115	7	95	7	149	9	179	50	2.787	62	5.718
Ege	5	83	5	65	8	158	7	314	39	4.596	69	3.957
Bilinmeyen	-	-	1	136	4	2.228	-	-	1	275	8	4.395
Toplam	62	1.422	93	3.947	73	3.227	69	2.862	311	27.789	512	44.712

ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ 1034 PROJENİN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

Proje Adedi	%	Top. Yat.	Sabit		%	İşletme Sermayesi	%	Döviz Ger.	%	
			Sermaye Yatırımı	Sermaye						
Bitkisel Üret.	5	0.5	111.720	0.1	102.770	0.1	8.950	0.1	1.582	0.1
Hayvancılık	3	0.3	43.486	-	32.886	-	10.600	0.1	123	-
Ormancılık	2	0.2	94.455	0.1	87.005	0.1	7.450	0.1	2.468	0.1
Madencilik	29	2.8	3.019.943	3.3	2.597.986	2.9	422.037	3.0	61.099	2.3
Gıda, İçki, Tütün	161	15.6	6.143.001	6.6	5.091.989	5.7	1.051.012	7.5	113.304	4.2
Pamuklu, Yünlü	198	19.1	28.242.460	30.4	24.735.522	27.9	3.476.938	24.8	803.330	29.8
Orman Ürünleri	25	2.4	1.922.337	2.1	1.669.764	1.9	252.573	1.8	200.369	7.4
Kâğıt	8	0.8	831.640	0.9	723.867	0.8	107.773	0.8	26.540	1.0
Basım	1	0.1	106.035	0.1	94.535	0.1	11.500	0.1	1.667	0.1
Deri Kösele İş.	24	2.3	1.040.123	1.1	750.327	0.8	289.796	2.1	52.243	1.9
Lastik	9	0.9	5.618.922	6.1	4.542.107	5.1	1.106.815	7.9	128.039	4.8
Plastik İşle.	6	0.6	144.160	0.2	105.281	0.1	38.899	0.3	3.037	0.1
Kimya	60	5.8	11.993.455	12.9	19.785.796	22.3	2.207.659	15.7	480.876	17.9
Cam	8	0.8	569.174	0.6	477.698	0.5	91.476	0.7	13.696	0.5
Demir Çelik	15	1.5	1.842.802	2.0	1.542.252	1.7	300.550	2.1	48.367	1.8
Demir Dışı Met.	7	0.7	1.972.042	2.1	1.640.977	1.9	331.035	2.4	45.149	1.7
Taşıt Araçları	75	7.3	2.443.864	2.6	2.402.227	2.7	41.657	0.3	72.466	2.7
Madeni Eşya	34	8.1	4.666.675	5.0	3.781.967	4.3	884.708	6.3	106.687	4.0
Makina İmalat	34	3.3	3.293.226	3.6	2.718.389	3.1	574.837	4.1	90.693	3.4
Tarım Alet Mak.	12	1.2	781.202	0.8	585.909	0.7	195.293	1.4	9.320	0.3
Elektrik Mak.	30	2.9	1.568.061	1.7	1.259.295	1.4	328.766	2.3	33.374	1.2
Çimento	32	3.1	5.522.461	6.0	5.253.367	5.9	269.094	1.9	115.488	4.3
Pişmiş Kilden	22	2.1	2.222.350	2.4	671.555	0.8	1.550.775	11.0	18.798	0.7
Seramik	10	1.0	481.657	0.5	417.824	0.5	63.833	0.5	10.070	0.4
Ambalaj	46	4.4	1.879.362	2.0	1.580.697	1.8	298.665	2.1	52.070	1.9
Depolama	1	0.1	12.105	-	10.924	-	1.181	-	-	0.3
Enerji	1	0.1	170.766	0.2	170.766	0.2	-	1.1	4.242	0.2
Ulaştırma	98	4.5	5.147.469	5.6	5.091.151	5.7	56.318	0.4	188.100	7.0
Turizm	10	1.0	412.354	0.4	400.445	0.5	11.909	0.1	2.094	0.1
Bilinmeyen	1	0.1	12.490	-	12.090	-	400	-	299	-
T O P L A M	1034	100.0	92.654.804	100.0	88.619.819	100.0	14.034.985	100.0	2.693.043	100.0

Yatırım Büyüklükleri

16. Teşvik alan projelerin % 61'i 150 milyon liranın üzerindeki yatırımlara aittir. 100 milyon liranın altındaki yatırımların teşvik alan projeler içindeki payı % 29 dolayındadır.

Yatırım Büyüklüğü (Milyon TL.)	Sayı	%	Yatırım Tutarı (Milyon TL.)	%
- 20.9	332	32.1	4.740	5.1
21.0 - 50.1	309	29.9	10.278	11.1
51.0 -100.9	161	15.6	11.651	12.6
101.0 -149.9	77	7.4	9.380	10.1
150 +	155	15.0	56.604	61.1
Toplam	1034	100.0	92.654	100.0

Gerçekleşme

17. Projelerin gerçekleşme durumlarına göre dağılımı ise aşağıda verilmiştir. Çalışma konusu 467 projeden 30'u (% 6.6) teşvik belgesi safhasında, 72'si (% 15.4) üretime geçmiştir.

Projelerin Gerçekleşme Durumuna Göre Dağılımı

	Firma Sayısı	%
Hiç bir faaliyet yok	30	6.60
Arsası alındı, inşaat başlamadı	53	11.32
İnşaat başladı	76	16.24
İnşaat bitti	44	9.40
Makina siparişi yapılacak	54	11.54
Makinalar geliyor	66	14.10
Makina montesi devam ediyor	48	10.26
Tesis tamamlandı	24	5.13
Üretime geçti	72	15.40
T O P L A M	467	100.00

İllere göre dağılımı ise şöyledir:

	Hiç bir faaliyet yok	Üretime Geçen	Sayı
Adana	3	3	23
Afyon	5	3	15
Amasya	-	-	2
Ankara	2	11	56
Artvin	-	-	1
Aydın	-	1	3
Bilecik	-	-	5
Burdur	-	-	9
Bursa	-	-	6
Çanakkale	-	-	10
Çankırı	-	-	2
Çorum	-	-	2
Diyarbakır	1	-	4
Edirne	-	1	20
Erzincan	2	-	3
Erzurum	-	-	3
Eskişehir	-	4	11
Gaziantep	1	1	17
Giresun	-	-	3
Hatay	3	1	15
Isparta	-	1	8
İçel	3	3	28
İstanbul	3	13	34
İzmir	3	15	70
Kastamonu	-	1	4
Kırklareli	-	8	2
Kırşehir	-	2	5
Kocaeli	-	1	2
Konya	-	3	13
Kütahya	2	-	9
Malatya	-	1	7
Manisa	-	4	12
Maraş	-	-	5
Mardin	-	-	3
Muğla	-	-	1
Muş	-	-	2
Nevşehir	-	-	2
Niğde	-	-	3
Rize	-	1	1
Sakarya	-	1	6
Siirt	-	-	1
Sivas	-	-	4
Tekirdağ	1	1	30
Urfa	1	-	4
Van	-	-	1
Toplam Proje Sayısı	30	72	467

18. Değerlendirme kapsamına giren projelerin sektörlere ve gerçekleştirme durumlarına göre dağılımı şöyledir:

	Hiçbir Faaliyet yok	Üretime Geçen	Sayı
Bitkisel Üretim	1	1	3
Hayvancılık	-	-	1
Ormancılık	-	1	1
Madencilik	3	2	19
Gıda, İçki	3	12	99
Pamuklu Dokuma, Yünlü Dokuma, Örme	8	9	99
Orman Ürünleri	3	2	16
Kağıt	-	-	4
Basım	-	-	1
Deri ve Kösele İşleme	-	1	15
Lastik	1	-	3
Plastik İşleme	-	-	3
Kimya	3	3	20
Cam	-	1	3
Demir Çelik	-	5	8
Demir Dışı Metaller	-	-	1
Taşıt Araçları	-	1	8
Madeni Eşya	1	5	27
Makina İmalat	1	2	11
Tarım Alet ve Makinaları	-	4	8
Elektrik Makina ve Elektronik	-	5	14
Çimento	-	1	19
Pişmiş Kilden ve Çimentodan Gereçler	2	2	10
Seramik	-	-	4
Ambalaj	-	4	22
Ulaştırma	4	10	41
Turizm	-	-	2
Yapı Malzemeleri	-	1	5
Bilinmeyen	-	-	1
TOPLAM PROJE SAYISI	30	72	467

BÖLÜM III

DEĞERLENDİRİLEN YATIRIMLARIN ÖZELLİKLERİ

Proje Maliyetleri

19. Proje maliyetleri konusundaki tesbitlerde ilginç bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Değerlendirmeye giren projelerin öngörülen yatırım tutarı 23.078 milyon TL., gerçekleşmesi beklenen yatırım tutarı ise 26.127 milyon TL'dir. Öngörülen ve gerçekleşen proje bedelleri arasındaki fark % 13.2 dir. Fiyat artışları bu rakamın çok üzerinde olduğuna göre, fiyat artışları karşısında ek finansman bulma güclüğü nedeniyle esas projelerde kısıntıya gidildiği anlaşılmaktadır.

SEKTÖRLER	Öngörülen Toplam Yatırım	Gerçekleşen Toplam Yatırım
Tarım	140	140
Madencilik	1.716	1.970
Gıda	1.706	2.357
Dokuma Giyim	6.839	7.551
Deri Kösele	265	278
Orman Ürünlerini Değerl.	260	300
Kâğıt	-	-
Cam	1.023	1.250
Kimya	3.659	4.120
Madeni Eşya	1.076	906
Makina İmalat	643	776
Demir Çelik	759	807
Demir Dışı Metaller	133	133
Elektrik-Elektronik	664	681
Tarım Alet ve Makinaları	368	425
Ulaştırma	442	462
Çimento	2.280	2.736
Seramik	100	110
Plastik İşleme	37	42
Ambalaj	716	825
Turizm	108	108
Pişmiş Kil	82	72
Yapı Malzemeleri	62	78
T O P L A M	23.078	26.127

Yatırımların Dağılımı

20. Değerlendirilen yatırımların illere göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

21. Değerlendirilen projelerden yatırım harcamalarının % 21'i İstanbul'da, % 18'i Adana'da, % 16'sı İzmir'de gerçekleştirilmiştir.

		000 TL.olarak
Adana	4.284	
Afyon	28	
Amasya	164	
Ankara	995	
Aydın	166	
Burdur	152	
Çanakkale	81	
Diyarbakır	239	
Edirne	47	
Erzincan	16	
Erzurum	436	
Eskişehir	308	
Gaziantep	1.661	
Giresun	304	
Hatay	305	
Isparta	116	
İçel	1.762	
İstanbul	4.902	
İzmir	3.721	
Kastamonu	37	
Kırşehir	125	
Kocaeli	7	
Konya	380	
Kütahya	528	
Malatya	393	
Manisa	271	
Maras	142	
Nevşehir	1.005	
Niğde	101	
Tekirdağ	55	
Urfa	219	
TOPLAM	23.078	

Yıllara Göre Yatırım Harcamaları

22. Değerlendirmede 1972 yılı sonuna kadar 568 milyon TL., 1973 yılında 2.996.4 milyon TL.yatırım harcaması yapıldığı ve 1974 yılında 9.664 milyon TL.harcanacağını planlandığı hesaplanmıştır. Değerlendirilen yatırımlarda harcama toplamının 1974 yılı sonunda 13.228 milyar TL.ya ulaştığı görülmektedir.

SEKTÖRLERE GÖRE YILLAR İÇİNDE YATIRIM HARCAMALARININ DAĞILIMI
(000 TL.)

	1972 Yılı Sonuna Kadar Toplam Harcama	1973 Yılında Toplam Har- cama	1974 Yılında Planlanan Har- cama
Bitkisel Üretim	11.400	5.600	0.000
Ormancılık	0.800	9.000	0.000
Madencilik	0.000	2.000	16.500
Gıda, İçki, Tütün	24.930	557.768	379.215
Pamuklu Dokuma, Yünlü Dok.Örme	156.139	869.024	1013.768
Orman Ürünleri	1.100	2.821	21.569
Deri ve Kösele İşleme	0.500	0.348	24.813
Plastik İşleme	0.000	8.400	3.500
Kimya	181.872	511.724	1233.090
Cam	4.000	35.000	81.100
Demir Çelik	55.900	45.400	23.600
Demir Dışı Metaller	0.000	12.338	114.380
Madeni Eşya	17.462	64.675	301.872
Makina İmalat	4.222	7.628	17.639
Tarım Alet ve Makinaları	63.788	138.951	189.127
Elektrik Makina ve Elektronik	0.000	15.008	60.818
Çimento	12.500	529.653	847.939
Pişmiş Kilden ve Çimentodan Gereçl.	0.000	3.200	31.767
Seramik	2.400	4.300	13.000
Ambalaj	1.230	63.949	5040.098
Ulaştırma	14.184	59.126	59.408
Turizm	0.000	21.000	170.656
Yapı Malzemeleri	16.500	27.400	12.200
Bilinmeyen	0.000	2.100	8.000
GENEL TOPLAM	568.927	2996.413	9664.059

Yatırımlarda Ortak Sayıları

23. Değerlendirmede, yatırımların ortaklarının sayıları 285.567 olarak bulunmuştur. Ancak, Adana'da Çukobirliğin 1500 üyesi olması ve iki ayrı teşvik belgesi bulunması, Giresun'da Fiskobirlik yatırımı 86.173 kişinin ortak olması ve İzmir'de Tarış yatırımının 24.500 ortağı bir yana ayrılırsa kooperatifler dışı yatırımlarda ortak sayısının 144.894 olduğu ortaya çıkar.

Ortak Sayısı ve Ortalama Yatırım

<u>İlin Adı</u>	<u>Ortak Sayısı</u>	<u>Yatırım/Ortak</u>
Adana	30.071	0.142
Afyon	124	0.228
Amasya	2.136	0.077
Ankara	1.890	0.526
Aydın	1.911	0.087
Burdur	2.094	0.073
Çanakkale	1.241	0.066
Diyarbakır	708	0.338
Edirne	31	1.516
Erzincan	27	0.619
Erzurum	3.463	0.126
Eskişehir	1.314	0.235
Gaziantep	14.399	0.115
Giresun	90.173	0.003
Hatay	2.268	0.134
Isparta	3.241	0.036
İçel	9.594	0.184
İstanbul	51.672	0.094
İzmir	38.292	0.097
Kastamonu	535	0.070
Kırşehir	5.281	0.024
Kocaeli	7	1.000
Konya	6.524	0.058
Kütahya	10.742	0.049
Malatya	2.037	0.193
Manisa	1.767	0.154
Maraş	226	0.633
Nevşehir	1.612	0.623
Niğde	1.505	0.067
Tekirdağ	11	5.020
Urfa	612	0.358
Toplam	285.567	0.080

Öz Kaynak

24. Değerlendirmeye giren 26 milyar toplam yatırım gerektiren 467 adet projede özkaynak toplamı 6.284.5 milyon TL.olarak bulunmuştur. Söz konusu özkaynak toplamı, toplam yatırım tutarının % 27.3'ünü karşılamaktadır. Özkaynağın sektörlere göre dağılımı şöyledir:

Gıda,İçki,Tütün	675.4
Pamuklu Dokuma,Yünlü Dokuma.Örme	2.166.6
Deri ve Kösele İşleme	96.7
Kimya	1.153.6
Cam	388.4
Demir Çelik	242.0
Demir Dışı Metaller	62.1
Madeni Eşya	396.3
Makina İmalat	70.1
Tarım Alet ve Makinaları	64.5
Elektrik Makina ve Elektronik	84.6
Çimento	581.3
Pişmiş Kilden ve Çimentodan Gereçl.	55.8
Seramik	54.7
Ambalaj	110.1
Ulaştırma	33.4
Turizm	46.0
Yapı Malzemeleri	2.9

Genel Toplam	6.284.5
--------------	---------

Döviz Gereği

25. 23 milyar liralık projede döviz gereği 683.4 milyon dolar olarak hesaplanmıştır. Anketin kapsamına giren projelerdeki toplam döviz gereği ise 2.692.9 milyon dolardır.
26. Bu projelerin yatırım harcamaları ve döviz gereğinin dağılımı şöyledir:

Toplam Yatırım	23.078 milyon TL.
Sabit Sermaye Yatırımı	19.712 milyon TL. (% 85.41)
İşletme Sermayesi	3.366 milyon TL. (% 14.59)
Döviz Gereği (1000 \$)	684.4 (% 44.48)

27. Yatırımlarda % 44 döviz gereği yüksek bir oran olarak dikkati çekmektedir. Fakat bu oranın pek hatalı olamayacağını gösteren belirtiler mevcuttur.

- Gümrük muafiyetinden yararlanmak için özellikle sermaye yoğun projeler rağbet görmüştür.
- Satıcı kredisi DÇM ve benzeri kolaylıklar ithal girdisi yüksek projelerin gerçekleşmesini teşvik etmiştir.
- Soğuk hava donatımlı nakliyat araçlarında olduğu gibi kredi kolaylıklarının nedeniyle pek az TL.yatırım karşılığı projeyi gerçekleştirmek olanağı ortaya çıkmıştır.

İstihdam Etkisi

28. Bilgi formlarının değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlara göre istihdamla ilgili soruları cevaplayan 213 projenin yaratacağı istihdam 47.220 kişi olarak ortaya çıkmaktadır. Üretime geçme yıllarına göre dağılımları ise şöyledir.^{1/}

Üretime Geçme Yılı	İstihdam Et- kisi (kişi)	Proje Sayısı
1972	799	13
1973	2.915	24
1974	5.606	39
1975	16.912	64
1976	7.916	21
1977	1.190	5
Belirsiz	12.882	47
Toplam	48.220	213

29. Böylelikle belirtilen tarihte üretime geçilmiş ise, bugüne kadar yaklaşık 26.232 kişilik bir istihdam yaratılmış olmalıdır. Yaratılacak olan 48.220 kişilik istihdamın 17.341'i (% 36) İstanbul, Ankara ve İzmir'deki projelerle gerçekleşecektir.
30. İstihdamın parasal etkisi konusundaki soruya verilen cevaplar değişik dönemleri ve farklı değerleri kapsadığı için kullanılmamıştır.

^{1/} Cevaplar tam bir örneklemeye imkan vermemekte ise de kabaca gerçekleşen her projenin yaklaşık 200 kişiye doğrudan istihdam yaratmakta olduğu görülmektedir.

Bu tip bir yaklaşımla çalışma kapsamındaki projelerin doğrudan ortalama istihdam yaratma gücünün gıda sektöründe 100, dokumada 500, kimyada 300, madeni eşyada 300, makina imalatında 200 dolayında olduğu görülmektedir.

SEKTÖR	Yaratılan İstihdam	Proje Sayısı
Bitkisel Üretim	41	1
Ormancılık	20	1
Madencilik	1720	3
Gıda, İçki	5774	53
Dokuma, Giyim	18001	36
Orman Ürünleri	1348	8
Deri KÖsele	1409	7
Kimya	3038	10
Cam	441	3
Demir Çelik	1015	6
Madeni Eşya	4059	14
Makina İmalat	1004	5
Tarım Makinaları	1258	7
Elektrik-Elektronik	3304	10
Çimento	2472	13
Pişmiş Kilden Gereçler	543	6
Seramik	300	1
Ambalaj	1006	9
Ulaştırma	727	16
Yapı Malzemesi	90	1
Toplam	48220	213

İ L L E R	Yaratılan İstihdam	Proje Sayısı
Adana	8772	12
Afyon	140	3
Amasya	299	2
Ankara	3949	23
Aydın	437	3
Burdur	1203	8
Çanakkale	276	3
Diyarbakır	539	2
Edirne	174	3
Erzincan	44	1
Erzurum	1109	3
Eskişehir	1614	7
Gaziantep	1558	10
Giresun	745	2
Hatay	944	5
Isparta	353	5
İçel	2290	9
İstanbul	7631	27
İzmir	5761	33
Kastamonu	164	3
Kırşehir	469	3
Kocaeli	17	1
Konya	1050	8
Kütahya	2924	6
Malatya	955	6
Manisa	1738	9
Maraş	603	4
Nevşehir	1100	2
Niğde	430	3
Sakarya	88	3
Tekirdağ	196	2
Urfa	648	2
Genel Toplam	48220	213

Teknoloji

31. Anket kapsamındaki kuruluşların %17.8'i lisans anlaşması yapmakta, % 28.7'sinde müteşebbis teknolojiyi bilmekte % 53.5'ünde ise çevreden teknolojiyi bilenler istihdam edilmektedir.

	Lisans Anlaşması	Müteşebbis Kendi Biliyor	Çevreden Bilenleri Kullanıyor
Madencilik	57.1	28.6	14.3
Gıda, İçki	20.3	37.5	42.2
Dokuma Giyim	9.1	36.4	54.5
Kimya	50.0	8.3	41.7
Cam	66.7	-	33.3
Demir Çelik	22.2	22.2	55.6
Madeni Eşya	35.3	5.9	58.8
Makina İmalat	28.6	-	71.4
Tarım Makinaları	28.6	-	71.4
Elektrik Makinaları	40.0	20.0	20.0
Çimento	14.3	14.3	71.4
Seramik	-	33.3	66.7
Ambalaj	11.2	44.4	44.4
Toplam	17.8	28.7	53.5

Hammadde

32. Değerlendirmeye giren projelerin % 55.8'i hammaddeyi mahalli kaynaklardan sağlayacaklarını, % 29.4'ü yurtiçi çeşitli yerlerden, % 14.8'i de ithal yolu ile karşılayacağını belirtmiştir. Sektörlere göre dağılımı şöyledir:

	Mahalli	Çeşitli Yurt içi	İthal
Madencilik	57.1	28.6	14.3
Gıda, İçki	63.5	31.1	5.4
Dokuma Giyim	41.5	41.5	17.0
Kimya	31.3	18.7	50.0
Cam	75.0	-	25.0
Demir-Çelik	12.5	62.5	25.0
Madeni Eşya	35.3	35.3	29.4
Makina İmalat	20.0	40.0	40.0
Tarım Alet Makinaları	28.6	71.4	-
Elektrik-Elektronik	42.9	28.6	28.5
Çimento	93.7	6.3	-
Seramik	100.0	-	-
Ambalaj	45.5	18.2	36.3
Toplam	55.8	29.4	14.8

Finansman Durumu

33. Değerlendirmeye giren projelerin finansman gerekleri iç^{1/} kredi olarak 9.545 milyon TL.ve dış kredi olarak (000):=

§	236.662
DM	84.622
FF	62.362
BF	97.606
SF	77.590
TL	259.817

bulunmuştur. İç kredi olarak 4.738 milyon TL.sağlanmış ve 4.806 milyon TL.kredi açığı bulunmaktadır. İç ve dış kredi gereklerinin sektörel dökümü ekli tabloda verilmektedir. Sağlanan dış kredilerin ayrıntılı dökümü ise aşağıdaki bölümde verilmektedir.

Dış Kredi Koşulları

34. Çalışma kapsamına giren projelerden derlenen bilgilere göre dış krediden yararlanma koşulları büyük farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar vade ve kredi maliyetinde benzer yatırım konularında bile dikkati çekmektedir.
35. Örneğin aşağıdaki örnekleri görüleceği gibi Dokuma-Giyim sektöründe vade 5 yıldan 20 yıla kadar değişmekte, 5 yıl vadeli kredinin maliyeti % 14 iken 20 yıl vadeli kredinin maliyeti % 12.0 olarak bildirilmektedir.
36. Dış kredi sağlamada müteşebbislerin Türk banka sisteminden geçince yararlanamamaları ve doğrudan dış piyasaya çıkmaları ve çok kere bu konudaki tecrübesizliklerin ve teşebbüslerinin ilk ve tek teşebbüsleri olması ayrıca araya komisyoncuların girmesi gibi nedenlerle kredi maliyetinde büyük kayıplara uğradıkları anlaşılmaktadır. Örneğin aynı kuruluştan kredi sağlayan iki ayrı firmanın biri krediyi % 14'e diğeri % 19'a sağlayabilmiştir.

^{1/} Bu değerlerin toplamı projelerin yabancı kaynak ihtiyaçları toplamı olarak verilen rakamdan farklı çıkmaktadır. Bilgi formlarından gelen bu farklılık düzeltilememiştir.

Sektör Bazında Değişik Projelerde Kredi Kullanımındaki Farklılıklar

	Bin	Vade	% Maliyeti	Kaynak
<u>Gıda</u>				
₺ 2.300	7	..	TSKB	
TL 10.000	5 ¹ / ₂	..	Özel	
BF 42.891	7 ¹ / ₂	..	Özel	
₺ 1.760	6-8	..	Özel+AID	
BF 97.606	7	8	Özel	
₺ 1.400	1	..	Satıcı firma kredisi	
₺ 370	7	12	TSKB	
₺ 230	10	15	..	
₺ 70	(5 ay)	12	..	
<u>Dokuma-Giyim</u>				
₺ 3.237	20	12.0	TSKB	
3.500	8	17.5	TSKB	
2.243	10	4.5	Polonya	
4.078	8	4.5	Polonya	
1.250	5	11.5	Özel	
1.250	10	15.5	TSKB	
5.000	5	14.0	Barclays	
4.950	12	16.5	TSKB	
6.865	5	12.0	TSKB	
7.000	15	7.0	..	
2.400	15	15.0	..	
1.500	10	9.5	IBRD	
13.000	7	10.5	Credit Lyonnais	
<u>Elektrik</u>				
₺ 880	11	14	AYB	
<u>Depolama</u>				
₺ 1.260	10	9.5	IBRD	
₺ 260	5	..	Özel	
<u>Ambalaj</u>				
₺ 1.000	5	16.5	ABD	
₺ 1.078	10	..	TSKB	
<u>Çimento</u>				
₺ 805	8	16.0	TSKB	
₺ 6.000	5	14.0	Morganguantry ve Barclays Bank	
<u>Ulaştırma</u>				
₺ 1.220	4	18.5	Özel	
₺ 1.260	10	9.5	IBRD	
<u>Seramik</u>				
₺ 380	10	15	IBRD	
DM 3.600	..	14.5	AYB	
<u>Tarım</u>				
₺ 343	5	..	TSKB	
<u>Madeni Eşya</u>				
₺ 4.000	5	14	Bankers Trust	
₺ 340	7	15	TSKB	
₺ 632	10	..	TSKB	
<u>Kimya</u>				
₺ 15.000	8	..	IFC	
₺ 5.000	6	19	Bankers Trust	
SF40.000	8	9.25	..	
₺ 19.677	10	..	Fransa ve Polonya	
₺ 1.280	10	10	TSKB	
₺ 15.300	5	19	First National City Bank	
₺ 1.427	7	11	TSKB	
<u>Orman Ürünleri</u>				
DM 7.082	5	..	Batı Almanya.	

Sermaye/Hasıla Oranı ve İşçi Başı Hasıla İçin Bazı Göstergeler

37. Araştırma kapsamına giren ve kalite ve fiyat yönünden farklılık göstermeyen malları üreten seçilmiş yatırımlardan derlenen parasal bilgiler 1975 fiyatlarına deflate edilerek bulgular ortaya çıkarılmıştır.

Çimento

Üretim (Bin ton)	Üretim Değeri (Milyon TL)	İstihdam Etkisi	Yatırım Tutarı	Sermaye/ Hasıla	İşçi Başı/ Hasıla
650	256	120	284	1.109	2.139
450	117	450	132	0.745	393
1000	395	575	513	1.298	686
400	158	152	155	0.981	1.039

İşçi başına yatırım tutarı 835 bin TL.

Tuğla ve Kiremit

Üretim Tuğla Kiremit (Milyon adet)	Üretim Değeri	İstihdam Etkisi	Yatırım Tutarı	Sermaye/ Hasıla	İşçi Başı/ Hasıla
14.0 5.0	27.6	102	14.4	0.527	270
30.0 -	42.0	100	8.8	0.209	420
20.0 5.0	36.0	60	12.1	0.336	201
27.6 2.4	42.5	66	18.4	0.432	278

İşçi başına ortalama yatırım 163 bin TL.

Elektrik Motoru

Üretim (adet)	Üretim Değeri	İstihdam Etkisi	Yatırım Tutarı	Sermaye/ Hasıla	İşçi Başı/ Hasıla
70.000	31.5	22	5.8	0.184	1.431
280.000	93.3	71	10.1	0.101	1.314
115.000	172.5	87	24.3	0.140	1.982

İşçi başına ortalama yatırım 223 bin TL.

38. Çalışma kapsamına giren yatırımlardan gelen bilgilerden derlenen başlıca üretim kollarında işçi başı sabit sermaye yatırımı aşağıda verilmektedir. Bu rakamların yorumunda çalışma kapsamına giren projelerin sermaye veya işçi yoğun niteliklerinin farklılığı dikkate alınmalıdır. Örneğin "orman ürünleri" sektöründe işçi başı 426 bin TL., "gıda ve içki" sektöründe 327 bin TL. yatırım, ileri teknolojiyi getiren projeler için sözkonusudur. "Elektrik makine ve elektronik sanayiinde" ise ileri teknolojiye dayanmayan projeler nedeniyle işçi başı sabit sermaye yatırımı 225 bin TL.olarak ortaya çıkmaktadır.

Gıda ve İçki	327 bin TL.
Orman Ürünleri	426
Deri ve Kösele	142
Yapı Malzemesi	291
Demir - Çelik	1.100
Kimya	1.209
Elektrik Makine-Elek.	225
Makina İmalat	621
Tarım Alet ve Mak.	118
Madeni Eşya	229

39. Teşvik belgesi alan projelerin içinde büyük ağırlığı bulunması nedeniyle pamuk ipliği yatırımları için (projelerin tamamı 1975 fiyatlarına deflate edilerek) özel bir değerlendirme yapılmıştır. Dokuz proje için yapılan bu değerlemenin sonuçları şöyledir:

Pamuk İpliği Üretiminde Sermaye/Hasıla Oranları

(1975 Fiyatlarıyla Dokuz Proje)

Üretim Değeri (Milyon TL.)	Yatırım Tutarı (Milyon TL.)	İstihdam (Kişi)	Sermaye/ Hasıla Oranı	İşçi Başına Üretim Değeri (bin TL.)
128.8	165.9	450	1.287	286
176.8	202.8	514	1.147	395
517.5	726.0	1348	1.402	384
124.2	139.0	400	1.194	310
124.2	150.8	316	1.214	393
133.0	157.0	600	1.197	221
133.0	137.7	400	1.035	333
59.1	90.4	110	1.529	537
517.5	964.5	1400	1.863	369
1914.1	2734.3	5538	1.429	345

İşçi Başına Ortalama Yatırım: 493.7 bin TL.

Projelerin Gerçekleşmelerinde Gecikmeler

40. Araştırma kapsamındaki projelerde sektörler itibariyle ortalama gecikme süreleri aşağıda sıralanmıştır. Tevsi yatırımları dışında genellikle tüm yatırımların gecikme ile gerçekleştirilebildiği anlaşılmaktadır.

Sektörlere Göre Projelerde Ortalama Gecikme Süresi

Bitkisel Üretim	12 ay	Madeni Eşya	7 ay
Madencilik	17 ay	Makina İmalat	9 ay
Gıda, İçki, Tütün	14 ay	Elektrik Mak.Elekt.	14 ay
Pamuklu Dokuma	12 ay	Çimento	13 ay
Orman Ürünleri	21 ay	Pişmiş Kilden Gereçl.	7 ay
Deri Kösele İşl.	7 ay	Ambalaj	10 ay
Plastik İşleme	6 ay	Ulaştırma	18 ay
Kimya	8 ay	Turizm	48 ay
Cam	11 ay	Yapı Malzemeleri	21 ay
Demir Çelik	24 ay		

İllere Göre Projelerde Ortalama Gecikme Süresi

Adana	11 ay	İçel	26 ay
Afyon	14 ay	İstanbul	11 ay
Amasya	12 ay	İzmir	13 ay
Ankara	20 ay	Kastamonu	12 ay
Aydın	4 ay	Kırşehir	26 ay
Çanakkale	22 ay	Konya	18 ay
Diyarbakır	9 ay	Kütahya	17 ay
Edirne	9 ay	Malatya	14 ay
Erzincan	5 ay	Manisa	9 ay
Erzurum	12 ay	Maraş	13 ay
Eskişehir	7 ay	Nevşehir	12 ay
Gaziantep	19 ay	Niğde	7 ay
Giresun	13 ay	Sakarya	10 ay
Hatay	8 ay	Urfa	9 ay
Isparta	6 ay		

Projelerin Gerçekleştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar

41. Çalışma kapsamındaki yatırımlardan derlenen bilgilere göre yatırımları yapan müteşebbis grupların ekonomik yapı içindeki ağırlıklarına, eskilik-yeniliklerine, yatırım projelerinin büyüklüğüne, yatırım yerine, yatırımın konusuna, yatırımı gerçekleştirecek müteşebbisin tecrübesine göre karşılaşılan sorunlar farklı olmaktadır.

42. Aşağıda derlenen cevaplara göre başlıca sorunların sıralaması verilmektedir. Bu sıralamada sonlarda yer alan bir sorunun bazı projelerde gecikmenin temel nedenini teşkil edebildiği dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Orta Vadeli kredi temini güçlüğü
İşletme kredisi temini güçlüğü
Dış kredi temini güçlüğü
Kredi maliyetinin yüksek olması
Yatırım malları fiyatının artışı
Piyasa istikrarsızlığı
Mevzuat
Özel sektör-devlet sektörü sorusu karşısındaki hissiyet
Dış etkenler, beynelmilel rekabet
Finansman güçlüğü
Ek kredi temininde güçlük
Faizlere tatbik edilen gelir vergisi
Özel makinaların temini güçlüğü
Personel bulma güçlüğü
Bankaların gayrimenkul teminat istemesi
Formalite
Ortakların yurt dışında olmaları
Sermaye temini güçlüğü
Öz kaynak temini güçlüğü
Yabancı kaynak temini güçlüğü
Hammadde temini güçlüğü
TL. değerinin yabancı paralara göre değişikliğe uğraması
Dünya konjonktürünün depresyon devresinde olması
Kredi vadelerinin yetersizliği
Faizin yüksekliği
Bankaların belli firmalara kredi vermesi
Bürokratik engeller
Mevcut ekonomik kriz
Elektrik enerjisinin temin edilememesi
Uzun vadeli kredi temini güçlüğü
Tapu almada güçlük
İthalat ve gümrük zorlukları
Teşvik tedbirleri
Pay senetlerinin satılması güçlüğü
Pazarlama sorunları
Merkez Bankasının reeskont kredisindeki tutumu
Sermaye artışında çıkarılan zorluklar

AÇIKLAMA

Bu çalışma yukarıda özetlenmeye çalışılan önemli bulgular dışında daha geniş bir kapsamda hazırlanmıştır. Bilgisayardan elde edilen sonuçlar TUSİAD merkezinde bulunmaktadır. İlgilenenler TUSİAD'a gelerek bunlardan yararlanabilirler. Bu bilgiler sektör bazındadır. Herbir şekilde firma bazında bilgi verilemez.

EK BÖLÜM

TEŞVİK UYGULAMASI NE KADAR BİLİNÇLİ?

43. 1968 yılından buyana uygulanan teşvik tedbirleri acaba Türkiye'de özel kesimde yatırımların yönlendirilmesinde Kamu tarafından bir araç olarak kullanılabilmişmidir? Yoksa Özel kesim Kalkınma Programlarına ters doğrultuda yatırımlara mı yönelmiştir?
44. Teşvik uygulamasının başlangıcından 1975 yılı kasım ayına kadar verilen 2114 adet teşvik belgesinin 1975 yılı sabit fiyatlarıyla sektörler itibariyle dağılımı şöyledir:

(1975 fiyatlarıyla)				
1968-1975	Sayı	%	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	%
Tarım	29	1.4	1.223	0.6
Madencilik	72	3.4	7.012	3.7
İmalat Sanayii	1803	85.2	166.627	88.2
Tüketim Malları	694	32.8	59.876	31.7
Ara Malları	640	30.2	81.719	43.2
Yatırım Malları	469	22.2	25.032	13.3
Hizmetler	210	10.0	13.989	7.5
Toplam	2114	100.0	188.851	100.0

45. Görüleceği gibi (1975 sabit fiyatlarıyla) 1968-1975 döneminde dağıtılan teşvik belgelerinin toplam yatırım değerlerinin % 88.2'sinin imalat sanayii sektöründe harcanması öngörülmüş idi.

46. İmalat sanayii sektöründe verilen teşvik belgelerinin alt sektörler itibariyle yüzde dağılımı ise şöyledir:

İmalat Sanayii	100.0
- Tüketim Mal.	35.9
- Ara Malları	49.1
- Yatırım Mal.	15.0

47. Başka bir ifade tarzı ile 1968-1975 döneminde kamu sorunluları özel kesimin imalat sanayiinde yapacakları yatırımların % 36'sının tüketim malları, % 15'inin yatırım malları sanayiinde harcanmasını öngörmüşlerdir.

48. Memnuniyet vericidir ki özel kesim yatırım gerçekleştirmelerinde kamunun koyduğu bu hedeflerin dışında ülke yararına bir çaba göstermişlerdir.

49. Gene 1975 fiyatlarına dönüştürüldüğünde (DPT rakamları esas alınarak) 1968-1975 döneminde özel kesimin imalat sanayiinin alt bölümlerinde gerçekleştirdiği yatırımların yüzde dağılımı şöyledir:

İmalat Sanayii	100.0
- Tüketim Malları	31.9
- Ara Malları	44.4
- Yatırım Malları	23.7

50. Görülüyor ki özel kesim tüketim mallarından yatırım malları sanayiine doğru kamu kuruluşlarının koydukları hedefin çok üzerinde bir kayma gerçekleştirmiş, toplam yatırımlarının harcanmasında tüketim malları sanayiine kamunun % 35.9'luk hedefine karşı % 31.9 pay ayırmış. Yatırım malları sanayiine ise kamunun % 15.0'lık hedefine karşı % 23.7 harcama yapmıştır.

(1975 fiyatlarıyla) (Milyon TL.)

1968-1975	Tesvik Bel- gesi Alan Projeler	% Dağılım	Gerçekleşen Yatırımlar	% Dağılım
İmalat Sanayii	166.627	100.0	93.076	100.0
- Tüketim Malları	59.876	35.9	29.778	31.9
- Ara Malları	81.876	49.1	41.304	44.4
- Yatırım Malları	25.032	15.0	21.993	23.7

Türk
Sanayicileri
ve
İş Adamları
Derneği

ANKET NO

İL

İLÇE

ÖZEL KESİN YATIRIMLARI
ANKETİ

Projenin Adı
(Projenin ve Yatırımı yapan kuruluşun adını ve adresini tam olarak yazınız.)

Projenin Genel Durumu

☐ Daha hiç bir faaliyet yok.	☐ Makinalar geliyor.
☐ Arsaı alında inşaat başlamadı.	☐ Makina montajı devam ediyor.
☐ İnşaat başladı.	☐ Tesis tamamlandı.
☐ İnşaat bitti.	☐ Üretime geçti.
☐ Makina siparişi yapılacak.	

1. Üreteceği Ürünler ve kapasiteleri

(Tam kapasiteye geçisten sonra üretilen ürünlerin isimleri ve üretim kapasitelerini ve planlanan üretim miktarlarını birimleri ile yazınız. (ton/yıl), (adet/yıl), (m³/yıl) gibi)

Ürün	Tam Kapasite	Planlanan Üretim Miktarı
a. _____	_____	_____
b. _____	_____	_____
c. _____	_____	_____
d. _____	_____	_____
e. _____	_____	_____

2. (Bu sorudaki istenilen zamanları ay ve yıl olarak yazınız.)

	ay	yıl		ay	yıl
a. Projenin başlangıç tarihi	_____	_____	b. Şirketin kuruluş tarihi	_____	_____
c. Teşvik belgesine başvurma tarihi	_____	_____	d. Yatırımın başlangıç tarihi	_____	_____
e. İnşaatın başlangıç tarihi	_____	_____	f. Makina ve teçhizat alımının başlangıcı	_____	_____
g. Üretimin başlangıç tarihi	_____	_____	h. Tam kapasiteye geçiş tarihi	_____	_____

3. İstihdam Etkini _____ kişi _____ Milyon TL./yıl
4. Proje Maliyetleri (Bu soruya adı geçen maliyetler için projede En görülen ve en anda gerçekleş-
mesi beklenen değerleri yazınız.) Öngörülen Gerçekleşmesi Beklenen
a. Toplam Yatırım Tutarı	_____ Milyon TL.	_____ Milyon TL.
b. Sabit Sermaye Yatırımı	_____ Milyon TL.	_____ Milyon TL.
c. İşletme Sermayesi	_____ Milyon TL.	_____ Milyon TL.
d. Döviz Gereği (toplam)	_____ (\$)(DM)	_____ (\$)(DM)

5. Finansman Durumu (Bu soruya ilişkin ayrıntılı bilgileri ayrı bir kâğıda yazabilirsiniz.)

ÖZ KAYNAK

Öz Kaynak Toplamı _____ Milyon TL.

Varan Ortak Sayısı _____

İÇ KREDİ

Gerekli iç Kredi Toplamı _____ Milyon TL. Temin Edilebilen Kredi Toplamı _____ Milyon TL.

Başvurulan Banka
Sayısı

a. Orta Vadeli _____ Milyon TL.

b. Diğer _____ Milyon TL.

DIŞ KREDİ

Gerekli Dış Kredi Toplamı _____ (\$)(DM) (FF) Vadesi _____ Yıl Maliyeti % _____

Kaynakları _____

6. Harcamalar (Bu soruya cevap verirken belirtilen sürelerle dikkat ediniz.)

a. 1972 yılı sonuna kadar toplam harcama	_____ Milyon TL. Döviz _____
b. 1973 yılında toplam harcama	_____ Milyon TL. Döviz _____
c. 1974 yılında planlanan harcama	_____ Milyon TL. Döviz _____
d. 1974 yılı başından projenin bitmesine
kadar planlanan harcama	_____ Milyon TL. Döviz _____

7. Ham maddeyi nereden temin edecek ?

☐ Mahalli

☐ Muhtelif Yerlerden

☐ İthal Malı

8. Teknoloji nasıl temin ediliyor?

☐ Lisans Anlaşması Yapıyor.

☐ Kendileri bu işi biliyor.

☐ Çevreden bu işi bilenleri kullanıyor.

9. Yatırımın gerçekleşmesi süresi kaç ay uzadı?

10. Proje bedeli ilk düşünüldüğüne göre kaç milyon lira arttı?

11. Finansman zorlukları varsa, nedenlerini kısaca açıklayınız.

12. Diğer sorunlar (Bu bölümde, proje başlangıcından itibaren karşılaşılan bürokratik ve diğer güçlükler ve karşılaştığınız sorunları yazınız. Gerekliğinde başka bir kâğıda devam ediniz.)